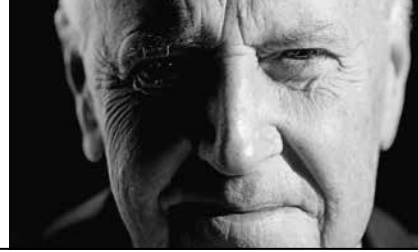

“Med de ændrede udenrigsøkonomiske vilkår lader antagelsen om en nogenlunde normal økonomisk vækst og kun begrænset stigning i ledigheden sig ikke længere opretholde. Afdæmpningen i de udenlandske konjunkturer kan næppe undgå at afsvække industrieksportens stigning, og i samme retning trækker den forringelse af konkurrenceevnen der synes uundgåelig ved den her forudsatte lønstigning på godt 20 pct.”

Fra Dansk Økonomi, februar 1974

Europæiske rammer for dansk økonomisk politik - begrænsning eller hjælp?

Af Niels Thygesen¹

Igennem det halve århundrede siden DØR blev oprettet har de eksterne rammer for dansk økonomisk politik, og især for valutapolitikken, udviklet sig i mere bindende retning. Stort set har de stærkere forpligtelser i det europæiske samarbejde passet godt ind i dansk økonomisk politik, især hvis man husker, at bindinger på andre landes handlefrihed må tages med i vurderingen. Det vil formentlig også være tilfældet i de kommende år, hvor der er udsigt til, at samarbejdet bliver mere forpligtende på en måde, som ikke er utilfredsstillende i et dansk perspektiv. Men i vurderingen af danske interesser bør formandskabet være mindre tilbageholdende med at gå ud over en stillingtagen til danske økonomiske fordele og ulemper end det normalt har været tilfældet i hidtidige DØR publikationer.

De første to tiår efter 1962: Hverken begrænsning eller hjælp

De ydre rammer for dansk økonomi har spillet en central rolle i den økonomisk-politiske debat i Danmark og dermed for Det Økonomiske Råds (DØR) bidrag hertil. I den første halvdel af det halve århundrede med DØR som en værdifuld bidrager til denne debat var betalingsbalancen og Danmarks konkurrenceevne stadigt tilbagevendende emner i rådets rapporter. Den eksterne dimension kan endda siges at være selve

¹ Professor emeritus ved Økonomisk Institut, Københavns Universitet. Medlem af Det Økonomiske Råds formandskab 1984-85; sagkyndigt medlem af DØR 1987-2007.

86 begrundelsen for DØRs oprettelse i 1962; rådet skulle være et forum, hvor samfundets store organisationer gennem formandskabets debatoplæg kom nærmere en fælles forståelse af landets økonomiske situation og udfordringer. Og blandt de sidste var det at undgå, at underskud på betalingsbalancen og svækket konkurrenceevne blev snærende begrænsninger for vækst i produktion og beskæftigelse, den centrale udfordring. I en af DØRs første rapporter bidrog formandskabet til den såkaldte "helhedsløsning", et omfattende indkomstpoltisk initiativ i 1963, men siden skiftede opmærksomheden til mere traditionelle tiltag til styring af efterspørgslen og til valutakursen.

Danmark var indtil 1972, som de fleste andre europæiske lande, en lidet reflekterende deltager i det globale valutasystem (Bretton Woods). Vi deltog i Det Europæiske Frihandelsområde (EFTA), før og efter vort mislykkede forsøg i 1961-63 på at blive medlemmer af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab (EØF); og vi fulgte Storbritannien halvvejs i en devaluering af kronen i 1967 i en reaktion, der var mere nostalgisk og opportunistisk end strategisk bestemt.

Tyskland var allerede i 1960'erne blevet en meget væsentlig handelspartner, og industrien havde fået større eksport end landbruget og dermed svækket Danmarks traditionelle vægt på det britiske marked. Men med vellykkede forhandlinger om optagelse i EØF bag os trådte vi fra starten i 1972 ind i det valutapolitiske samarbejde med en række andre europæiske lande, som blev kendt som "slangesamarbejdet". Der var ikke megen diskussion om denne dimension i det europæiske samarbejde, hverken blandt danske politikere eller i formandskabets rapporter, som ellers havde leveret meget grundige analyser af de generelle aspekter af EØF-medlemskabet op til folkeafstemningen i 1972. Og næsten ingen tog den hensigtserklæring, som de europæiske politiske ledere vedtog kort efter om udviklingen af en europæisk union alvorligt; den daværende statsminister bagatelliserede begrebet union ved at tale om, at der fandtes så mange unioner, bl.a. i idrætsverdenen, at begrebet ikke var helt uden noget skræmmende indhold.

Udviklingen i det følgende tiår gav stort set Anker Jørgensen ret. Valutapolitisk var de ydre rammer for Danmark ikke markant ændret inden for slangen, og udsigten til en unionsdannelse fortonede sig hurtigt i lyset af energikrisen og den internationale valutauro efter opbruddet af Bretton

Woods. Slangesamarbejdet skrumpede fra 1973-74 til en lille kreds af lande omkring Tyskland; der kunne påregnes kortsigtet støtte fra Bundesbank på valutamarkedet og ikke markant indblanding, når der blev behov for at tilpasse de mindre valutaer til D-marken.

Danmark holdt en fast kronkurs fra 1973 til 76 til trods for væsentligt højere inflation end i Tyskland og en kickstart af dansk økonomi i 1975, baseret på den optimistiske antagelse, at tilbageslaget var kortvarigt. Omverdenen, herunder Tyskland, påtvang os ingen reelle valutariske eller andre bindinger. Såvel i det sidste par år af slangesamarbejdet (1976-78) som i de første år af Det Europæiske Monetære System (EMS), der i det væsentlige var en fortsættelse af slangen med flere deltagere, blev dansk deltagelse betragtet som relativt ukontroversiel, da den ikke syntes at lægge snærende bånd på handlefriheden. At Norge og Sverige ikke kunne være med i EMS var politisk ubekvemt, men havde den kontante økonomiske fordel, at den danske krone ikke længere blev direkte påvirket af tilbagevendende uro omkring de andre nordiske valutaer.

Valutasamarbejdet strammes op fra 1982

En egentlig valutarisk binding af kronen blev først for alvor synlig i februar 1982, hvor den danske regering havde lagt op til devaluering af kronen på 7 pct, og endog fået andre politiske partiers og interesseorganisationernes tilslutning hertil. Men økonomiminister Ivar Nørgaard måtte vende tilbage fra et finansministermøde i Bruxelles med kun 3 pct. DØRs daværende formand, Hans Zeuthen, konkluderede, at nu måtte Danmark se at blive verdensmester i indkomstpolitik. Men også formandskabet må have anset det som for ambitiøst. Det argumenterede i al fald i oktober 1982 for det synspunkt, at der for at fuldende arbejdet med at genoprette konkurrenceevnen, som fem devalueringer siden efteråret 1979 havde sat i gang, var behov for endnu en større, og afsluttende, justering af kronkursen. Det ville have nødvendiggjort en udtræden af EMS, og udsigten hertil underbyggede en stærk modstand mod forslaget blandt de fleste af DØRs medlemmer.

I september var regeringsmagten skiftet til den borgerlige side, og den nye VK-regering havde gjort en fastere kronkurs til en hjørnesteen i sin politik – og fastholdt det, selv da Sverige omtrent samtidig gennemførte

en stor devaluering. Den nye målsætning var i god overensstemmelse med nyorienteringen i EMS, som dermed kunne fremstilles som en ramme om dansk økonomisk politik, der var hjælpsom snarere end begrænsende i forhold til opfyldelse af indenlandske mål. Den stærkere betoning af bindingen af kronen i EMS muliggjorde et markant rentefald, som overskyggede effekterne af den strammere finanspolitik, der var det andet hovedelement af den nye regeringsstrategi.

Danmark leverede i denne periode historiens klareste eksempel på, at en finanspolitisk konsolidering kan virke ekspansivt – hvis den øger tilliden til den økonomiske politik og muliggør et rentefald. Der gennemførtes dog fortsat tre mindre justeringer nedad af kronen mellem 1983 og januar 1987, inden EMS kom ind i sin mest rigide fase. Danmark har i de snart 26 år siden da opretholdt en helt fast kurs, først i forhold til D-marken, fra 1999 til euroen, og der har været bemærkelsesværdigt lidt diskussion om valutakursen i forbindelse med senere bekymringer for dansk konkurrenceevne såvel på møderne i DØR som mere offentligt. Det har været tilfældet trods meget store udsving i de europæiske valutaer over for dollaren og andre tredjelandsvalutaer.

Opstramningen af dansk valutapolitik fra 1982 og afviklingen af væsentlige dele af kontrollen med kapitalbevægelserne med udlandet nogle måneder senere var dog ikke ganske ukontroversiel. Et godt eksempel på, at den politiske debat ikke havde registreret hvad disse skridt indebar, illustreres godt i DØRs egen historie. I efteråret 1984 bad et flertal i Folketingets økonomisk-politiske udvalg (med Mogens Lykketoft som formand) DØR om at vurdere, om der ville være fordele ved at følge en økonomisk politik mere efter svensk forbillede med tilpasninger af valutakursen, bevarelse af elementer af kontrol med kapitalbevægelser og tættere koordination i den økonomiske politik mellem regering og nationalbank. Kunne Nationalbanken med fordel blive en del af Økonomiministeriet, spurgte folketingsmedlemmerne afslutningsvis.

Formandskabets svar kom i den fyldigste rapport til dato (trods senere medlemmers store flid). *Dansk pengepolitik under forvandling* gennemgik de ændrede rammer grundigt: stærkt forøget afhængighed af udlandet i et regime med fire kapitalbevægelser og faste valutakurser. I vore diskussioner i formandskabet og sekretariatet forsøgte jeg at få accept af, at vort svar på folketingsmedlemmernes spørgsmål med fuld ret kunne

argumentere, at det var blevet mere relevant at diskutere Nationalbanken som en aktør på linje med de regionale afdelinger af Bundesbanken end at udbygge koordinationen med den danske regerings politik – men det blev anset som for provokerende. Men konklusionen om, at dansk pengepolitik nu måtte orienteres helt mod at sikre stabilitet omkring valutakursen snarere end mod at bidrage til indenlandsk stabiliseringspolitik, stod skarpt.

En anden provokation slap dog ind i rapporten: den nævnte, at en videre udvikling af EMS til en egentlig Økonomisk og Monetær Union med en fælles valuta kunne blive en realitet i løbet af et tiår. Det vakte forargelse i politiske kredse og især i Nationalbanken, som fik optrykt et notat i rapporten med stærk afstandtagen til en sådan hypotese. Daværende nationalbankdirektør Erik Hoffmeyer sagde, at ØMU var en “opgave for generationer”. Senere begivenheder kan måske siges at have givet ham ret heri, men den opfattelse var ved at blive udbredt i andre EMS-lande, at hvis man ikke indførte en fælles valuta på et relativt tidligt tidspunkt i integrationen, ville man aldrig få fuldført opgaverne med at følge op på dannelsen af det indre marked; derfor skete det så hurtigt – kun 13 år efter rapporten fra 1985. Undervurderingen af andres beslutsomhed i den monetære integrationsproces kom til at spille en stor rolle i det følgende tiårs danske debat om holdningen til en fælles europæisk valuta.

To udeladelser i dansk debat og i DØRs bidrag

Den officielle fornægtelse af, at en sådan strategi kunne blive valgt i det europæiske samarbejde, medvirkede uden tvivl til at ØMU-projektet ikke blev taget alvorligt i dansk politisk debat, da det faktisk kom på dagsordenen 2-3 år senere. Det gjaldt såvel under Maastrichtforhandlingerne, hvor VK-regeringen endte med at reservere sig retten til først senere at tage stilling til dansk deltagelse i den fælles valuta, som senere.

Folkeafstemningen i juni 1992 afviste, trods det oprindelige forbehold om dansk deltagelse i ØMU-traktaten, og et politisk flertal gennem et “nationalt kompromis” ønskede allerede nu at tilkendegive, at Danmark ikke ønskede at deltage i en fælles valuta på det senere tidspunkt, hvor det måtte blive aktuelt. Det blev betragtet som økonomisk relativt omkostningsfrit at tage forbehold for dansk deltagelse i et usandsynligt

projekt, samtidig med at det overfor den hjemlige opinion blev fremstillet som en stor, dristig og – i relation til de europæiske partnere – kontroversiel afstandstagen fra den centrale fornyelse i samarbejdet.

På dette punkt har fremstillingen overfor de danske vælgere vist sig at være nærmere sandheden: ØMUen blev til noget, og der blev lagt godt mærke til den danske holdning, fordi Danmark indtil da var betragtet som en oplagt deltager i en fælles valuta. Dels havde vi været deltagere i det tættest mulige valuta samarbejde gennem et par årtier, dels bekendte vi os til en økonomisk politik, der var fuldt egnet til at underbygge en fast valutakurs. Herved var der en klar forskel mellem Danmark på den ene side og Storbritannien og Sverige på den anden; disse to lande havde kun i korte perioder deltaget i et valutarisk samarbejde, og de udviklede begge i 1992 indenlandske økonomisk-politiske alternativer til et sådant – mere af nød end af lyst. Begge lande havde måttet forlade EMS i efteråret 1992, samtidig med den danske debat om undtagelser og det endelige kompromis i Edinburgh.

Det er selvfølgelig muligt, at udfaldet af såvel folkeafstemningen som de efterfølgende reaktioner ville have været de samme, selv om projektet om ØMU var blevet opfattet som mere realistisk i den danske debat. Men det forekommer en rimelig hypotese, at først de danske myndigheders, siden vor økonomiske sagkundskab – repræsenteret ved de tre forskellige formandskaber, som i DØR rapporter i 1988, 1997 og 2000 vurderede fordele og ulemper ved dansk ØMU-deltagelse – har et medansvar for, at der ikke udvikledes en mere aktiv debat om ØMU. DØR-rapporterne var fyldige og velargumenterede, men de led alle af to svagheder: de anlagde en rent dansk synsvinkel på projektet, og en rent økonomisk synsvinkel.

En generel svaghed ved den danske debat om de ydre rammer for vor økonomiske politik er – efter min overbevisning – at den i for beskeden grad har forsøgt at vurdere hvilke motiver andre deltagere i det europæiske samarbejde har for at pålægge sig selv og deres partnere valutariske og andre bånd. Man savner det synspunkt, som en tidligere tysk finansminister – ganske vist først i en lukket kreds – udtrykte ved at sige om stabilitetspagten, at den ikke var skrevet for Tyskland; tyskerne ville under alle omstændigheder opføre sig i overensstemmelse med et forsigtigt regelsæt. Hans troværdighed blev ganske vist kort efter svækket gennem

Tysklands egne overtrædelser af det finanspolitiske regelsæt igennem nogle år, men der er en kerne af sandhed i hans arrogante udlægning, der ikke er uden relevans også for dansk stillingtagen til valutariske og andre økonomisk-politiske bindinger.

Det, som forekommer selvfølgelig for et land, der som Danmark er blevet orienteret mod langsigtet finanspolitisk holdbarhed som en vigtig retningslinje, er det ikke for andre. Hvis man vil have et holdepunkt for at overvåge hvad andre i samarbejdet gør, må man være villig til selv at indføre fælles regler og følge dem – samt at sikre at andre lande i samarbejdet også gør det. I dansk debat, herunder i DØRs rapporter, er der helt overvejende blevet set på, om der kan forekomme situationer, hvor Danmark kunne have en interesse i ikke at følge disse regler – det være sig en helt fast valutakurs eller en langsigtet budgetregel, og det giver for snæver en vurdering af samarbejdets fordele og ulemper.

Hertil kommer en indbygget skyhed i danske økonomers holdning til mere politiske argumenter omkring det internationale samarbejde. Rådets formænd har, siden Anders Ølgaards formandstid for 40 år siden, ikke ønsket at afsvække den naturlige autoritet, som tillægges institutionen så længe den holder sig til rent økonomiske argumenter. Herved svækkes imidlertid de bidrag til en bedre forståelse af, hvordan danske interesser bedst varetages; det forudsætter en analyse, der også indeholder politiske elementer. Et hovedspørgsmål her er i hvilket omfang manglende deltagelse i et samarbejdsorgan dels påvirker det indenlandske informationsniveau, dels svækker den – i forvejen naturligvis begrænsede – danske indflydelse ved at være fraværende fra selve beslutningerne om for os direkte relevante emner.

En anden vigtig dimension, der falder ud som følge af en vis berøringsangst over for politiske emner, er vurderinger af partnernes evne og vilje til at leve op til indgåede aftaler. Som de seneste års erfaringer har vist, er samarbejdsteksterne et ufuldstændigt grundlag til at vurdere det reelle indhold. Det kan også have stor betydning hvem og hvor mange, der er med i samarbejdet; det kom til at spille en vigtig rolle for ØMUen, da en uventet stor kreds meldte sig som deltagere i den første gruppe fra 1999 – 11 i stedet for de ca. 6 som oprindeligt ventet. En afsvækkelse af økonomers naturlige autoritet, når de bevæger sig udover deres mere præcise kompetencer er uundgåelig, men den er nok mindre udtalt end

ved en udeladelse af bredere vurderinger. Økonomer vil ofte være nok så vel placerede til at foretage dem som iagttagere fra andre samfundsvidenskaber, der ikke viser nogen tilbageholdenhed i dristige vurderinger, eller deltagere i de politiske beslutningsprocesser.

Et par perspektiver på de fremtidige ydre rammer

Det europæiske økonomiske og politiske samarbejdes fremtid fremstår i 2012 som mere usikker end længe. Der er truffet en række politiske beslutninger om at forbedre og klargøre det regelsæt, som ligger til grund for det økonomiske samarbejde uden for det monetære og valutapolitiske område. I 2011 vedtoges navnlig et væsentligt forbedret regelsæt for den nationale finanspolitik og for overvågningen heraf og af makroøkonomiske ubalancer. Disse ændringer afspejler de indhøstede erfaringer frem til krisen med manglende national ansvarlighed og tilsvarende lemfældig overvågning heraf i gennem store dele af de første ti år med euroen. Utilstrækkeligheden i det hidtidige system var klart erkendt, også af danske forhandlingsdeltagere og deres politiske mandatgivere. Særlig vigtigt, også fra et dansk synspunkt, har det været at udvide det europæiske overvågningssystem til at omfatte uligevægt på betalingsbalancens løbende poster og svigtende konkurrenceevne.

En deltager i et valutasamarbejde eller i en monetærunion kan godt i en periode have betydelige underskud i sine løbende betalinger overfor udlandet. Men en forudsætning for dette er, at den kapitalimport, der er modstykket til det løbende underskud, anvendes til opbygning af kapitalapparatet på en måde, der fremmer den langsigtede konkurrenceevne. Spaniens og Irlands erfaringer op til krisen har tydeligt illustreret, at en forøgelse af det offentlige forbrug og/eller anden efterspørgsel efter produktion i beskyttede hjemmemarkedserhverv som byggeriet, ikke er en holdbar anvendelse af kapitalimporten. Danmark har selv gjort dårlige erfaringer med en sådan strategi, og det er måske en hovedforklaring på, at også denne udvikling af de europæiske regler opfattes som sund fornuft snarere end som noget kontroversielt.

Det har med rette heller ikke voldt store betænkeligheder i Danmark, at den budgetmæssige overvågning fremrykkes til et tidspunkt, hvor den

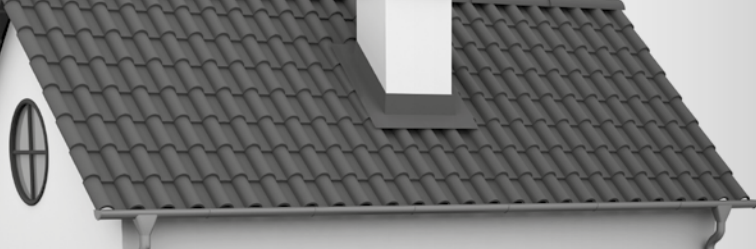

har en chance for en chance for at påvirke vedtagelsen af årlige finanslove. Vi er i den heldige situation, at der ikke i Danmark synes at være større uenighed efter politiske skillelinjer omkring hverken de kortsigtede økonomiske udsigter – og dermed forudsætningerne for budgetudviklingen – eller størrelsen af den budgetkonsolidering, der skal til for at opnå en holdbar langsigtet balance på de offentlige finanser, f.eks. som illustreret i debatten om gabet mellem offentlige indtægter og udgifter i 2020.

Der er naturligt nok uenighed, om hvordan en sådan balance kan og bør nås, men der er en klarere udskilning af de mere fagøkonomiske vurderinger fra den politiske debat om finanspolitikken, end man finder i en del andre lande. Her har DØRs rolle med at supplere regeringens fremskrivninger og forudsætninger med alternative skøn været af stor betydning. Og denne rolle bliver styrket i fremtiden gennem den i 2012 vedtagne budgetlov, der tillægger formandskabet en større rolle som finanspolitisk vagthund end tidligere – igen et eksempel på konstruktivt samspil mellem udefrakommende retningslinjer og en naturlig forlængelse af dansk finanspolitisk praksis. Af bl.a. disse grunde var vedtagelsen af finanspagten, som indbygger den langsigtede finanspolitiske holdbarhed og procedurerne for at sikre den i en budgetlov eller anden overordnet lovgivning, ikke så vanskelig i Danmark som i flere andre lande. Det har naturligvis også lettet vedtagelsen, at Danmark som ikke-ØMU-land ikke er underlagt de samme sanktioner som deltagerne, selvom det væsentligste ved procedurerne snarere er risikoen for ufordelagtig omtale snarere end de sanktioner, som er den endelige trussel i systemet.

Siden vedtagelsen af de klarere regler og finanspagten er den europæiske dagsorden imidlertid blevet stærkt udvidet med forslag til en bankunion og debat om stærkere centralisering af de finanspolitiske beslutninger.

Vil det ikke så klart overskride de hidtidige grænser for ultimativt nationalt ansvar for den økonomiske politik under overvågning af andre lande, at det ikke længere er muligt at se de ydre rammer i det perspektiv, at de fremmer snarere end hæmmer nationale mål? En vurdering heraf kræver først en stillingtagen til, hvad der kan tænkes gennemført, derefter en vurdering af dansk interesse i at deltage.

Hvad angår bankunionen, forekommer det i dag sandsynligt, at der i løbet af det næste par år vil ske en samling af tilsynsbeføjelserne for banker og andre kreditinstitutter i ØMU hos Den Europæiske Centralbank (ECB), samt at dette kan realiseres på basis af det eksisterende traktatgrundlag. Andre EU-lande vil få mulighed for at deltage – og de fleste vil formentlig ønske det, hvis der kan skabes i al fald en indstillingsret til ECB's styrelse fra et organ, hvor ikke-ØMU-lande kan gøre deres indflydelse gældende. Finansielt tilsyn med enkelte institutioner er så politisk følsomt et område, at en ECB-beslutning om lukning eller rekonstruktion af en bank ikke kan komme som en overraskelse for nationale politiske myndigheder.

Der er tilsyneladende muligheder for at finde en sådan løsning, og i så tilfælde er der næppe tvivl om, at også Danmark vil ønske at være med, fordi det også her vil blive set som en klar forbedring af markedet for finansielle tjenester, at der er en så ensartet anvendelse af fælles tilsynsregler og af praksis i rekonstruktionstilfælde som muligt. I al fald større danske banker er klart interesserede i de mere ligelige konkurrencevilkår, som deltagelse giver. Især hvis der fortsat kan være et element af lokal føling med sektorens forhold i det tilsyn, der skal udøves i sidste instans centralt, vil samling af tilsyn og af håndhævelsen af fælles regler for krisehåndtering kunne ses som en konstruktiv ramme, selvom den kan indebære begrænsninger i den nationale handlefrihed. Derimod forekommer fælles indskydergaranti og de dermed forbundne potentielt meget omfattende forpligtelser over lande grænserne at kunne vente til et væsentligt senere tidspunkt i integrationen.

Vanskeligere at vurdere er, om der vil udvikle sig en central finanspolitisk styring, der går klart udover det nu aftalte. Det er logisk, at især tyske politikere mener, at der er behov for yderligere central kompetence, såfremt nogle partnerlande lægger vægt på fælles hæftelse for en del af den offentlige obligationsudstedelse i ØMU, men samtidig klart, at begge disse sammenhængende skridt ville markere et brud på princippet om, at det ultimative ansvar for et lands finanspolitik er nationalt. Det er højst usikkert, om der kan samles tilslutning til en så radikal ændring af samarbejdet, og om den kan ses som nødvendig for at bringe deltagerne i ØMU ud af den aktuelle krise. Og på dette område er det klart, at eventuelle skridt i den nævnte retning kun kan omfatte deltagerne i den fælles valuta.

Alligevel vil en dansk stillingtagen til denne mulige udvikling være påkrævet. Da Danmark ikke direkte kan omfattes en centralisering af den finanspolitiske kompetence, forekommer det måske overflødigt at tage stilling, men en udvikling i denne retning ville være af vital betydning for Danmark. I første omgang vil det være påkrævet at vurdere, hvilken interesse de mulige deltagere har i at realisere en “finanspolitisk union”, herunder om den overhovedet forekommer påkrævet. Det er en analyse ud fra et regionalt europæisk perspektiv, snarere end et dansk og vil dermed bryde med den første af de to ovenfor omtalte tabu forestillinger i dansk økonomisk debat.

I anden omgang er opgaven at vurdere, om udviklingen, uanset om den findes hensigtsmæssig eller ej, motiverer en mere fundamental revurdering af dansk Europapolitik. Det vil nødvendiggøre både økonomiske og politiske vurderinger og vil dermed bryde den anden tabuforestilling ved at overskride grænsen mellem de to områder. Det er vigtigt, at formandskabet i DØR ikke viger tilbage, hvis man kommer til det tidspunkt hvor disse problemer kommer på dagsordenen. Ellers risikerer vi, at de bliver behandlet overvejende ud fra juridiske, politologiske eller partipolitiske perspektiver.

DØR – og især dets formandskab – har været en vigtig og positiv fornyelse af dansk økonomisk debat, herunder af vore internationale udfordringer, gennem det sidste halve århundrede. Gennemgående er de eksterne bindinger på dansk økonomisk politik – i første række vor stadig klarere valutariske binding til først den tyske D-mark og siden euroen, der har været hovedemnet for dette kapitel – blevet analyseret fyldigt i rapporter. Men i et par henseender kunne analyserne være forbedret ved i højere grad at anlægge et internationalt, ikke blot et dansk, perspektiv, samt ved at supplere det økonomiske perspektiv med et politisk. Begge disse udvidelser af synsfeltet vil blive endnu mere påtrængende, hvis den aktuelle europæiske diskussion om en radikal udbygning af det økonomisk-politiske samarbejde begynder at føre til egentlige forslag.